

Рецензія

Доктора історичних наук, доцента Корзун Олени Вікторівни на дисертацію Омельченко Світлани В'ячеславівни «Професор К.В. Дубняк (1890–1948) – учений та популяризатор науки й освіти в Україні», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія»

Актуальність обраної теми. Наукові біографічні студії завжди були вагомим спрямуванням в гуманітаристиці, адже наповнювали персоніфікованим змістом дослідницьке «поле». В умовах воєнного стану біографічні дослідження набувають особливого значення для утвердження національної ідентичності й самобутності української нації та держави, що втілюється у патріотичному гуртуванні громадян України, збереженні українських традицій та гуманістичного духу. Сьогодні надзвичайно актуальним фокусом у дослідженні людини є її неповторна людська особистість, яка проживає свою долю в певному проміжку часу, впливаючи на мікро- чи/та макроісторичні процеси. Вивчення інтелектуальної біографії професора К.В. Дубняка, релевантно для конструювання сучасного наукового простору, де ключовими суб'єктами постають представники інтелектуальної еліти, здатної до просування передових наукових ідей в соціумі. Комплексний аналіз напрямів дослідницьких практик ученого, його просвітницької місії, що вписано в історичний контекст першої половини ХХ століття, дозволяють зрозуміти мотивацію науковця у розгортанні прикладних наукових досліджень у відповідь на виклики часу.

Актуальність також підвищується необхідністю вивчення здобутків К.В. Дубняка на ниві краєзнавчої роботи, методики та організації краєзнавчої справи, що є вкрай затребуваною в умовах посилення значення місцевої громади на шляху утвердження громадянського суспільства в Україні. Його напрацювання в сфері національної галузевої бібліографії спонукають до

осмислення особливостей поступу сучасного інформаційного суспільства та формування інформаційної культури.

З огляду на викладене є підстави вважати, що обрана Омельченко Світланою В'ячеславівною тема наукового дослідження має комплексний характер і високий рівень актуальності, теоретичне і практичне значення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих в дисертації.

Розроблені авторкою і викладені в дисертації наукові положення та висновки мають високий рівень обґрунтованості. Чітко окреслені мета та завдання дослідження, його хронологічні та територіальні межі. Варто відмітити, що завдання дослідження, положення наукової новизни і висновки дисертації є логічно взаємопов'язаними. Результати дослідження отримані авторкою особисто. Дисертанткою опрацьовано і осмислено значну кількість літературних джерел, якісно проаналізовано архівні документи та матеріали. В своїй роботі вона продемонструвала високий теоретичний рівень узагальнення та викладу матеріалу, критичного осмислення здобутків попередників, висловлюючи свою думку, що засвідчує високу наукову культуру здобувача. Справляє позитивне враження джерельна база роботи, що складається із архівних документів із фондів центральних та обласних архівних установ України, значного переліку періодичних видань 20-х років. XX ст. В роботі застосовано значний арсенал сучасного методологічного інструментарію, що позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості одержаних результатів.

Достовірність отриманих результатів дослідження наукових положень дисертантки підтверджено їхньою апробацією та схваленням на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Дисертаційна робота Омельченко С.В. є оригінальною науковою працею, яка виконана на належному методичному та теоретичному рівнях. Текст має послідовну та логічну структуру і є комплексним та завершеним науковим дослідженням.

Достовірність та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Дисертаційна робота є комплексним науковим історико-біографічним дослідженням, у якому на основі аналізу комплексу репрезентативних джерел і застосування сучасних методологічних засад реконструйовано інтелектуальну біографію вченого та популяризатора науки й освіти України професора Костянтина Володимировича Дубняка (1890–1948). Висвітлено його життєвий шлях, просвітницько-педагогічну, краєзнавчу, економічну, бібліографічну, видавничу, лексикографічну, теоретико-методичну діяльність і внесок в організаційну розбудову функціонування окремих напрямів вітчизняної науки. Робота виконана на високому теоретичному рівні із забезпеченням повноти аналізу та розв'язанням мети та наукових завдань, а відповідно є внеском у розвиток історичної науки, історії аграрної науки та біографічних студій.

Дисертація відповідає вимогам, що встановлені щодо досліджень на здобуття наукового ступеня та оформлена згідно вимог Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи проприсудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету міністрів України №44 від 12.01.2022 р.

Оцінка змісту дисертації.

Структура дисертаційної роботи складається із анотації, вступу, трьох розділів, які містять загалом 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури із 429 найменувань, 23 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 307 сторінок, обсяг основного тексту – 189 сторінок. Основні положення та результати дисертації відображені у 15 наукових публікаціях, з них: 3 статті – у наукових фахових виданнях, визначених МОН України, 1 стаття опублікована в іноземному виданні, а також у 11 тезах доповідей науково-практичних конференцій. Усі публікації одноосібні. Опубліковані наукові праці за темою дисертаційного дослідження мають

безпосередній зв'язок з усіма структурними частинами проведеного дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, відображено зв'язок із науковими програмами, планами і темами. Визначено мету та завдання, об'єкт і предмет, хронологічні й територіальні межі, наукову новизну і практичне спрямування здобутих результатів. Розкрито особистий внесок здобувача, наведено дані щодо апробації результатів, кількість публікацій, подано структуру дисертації.

У першому розділі роботи *«Історіографія проблеми, джерелознавчі і методологічні засади дослідження»* С.В. Омельченко викладає стан наукового розроблення проблеми, де критично проаналізовано значний доробок вітчизняних вчених у питанні вивчення творчої долі К.В. Дубняка. Характеризуючи джерельну базу дослідження авторка зазначає, вона є хронологічно нерівномірною, з різноплановим розрізнено-фрагментарним наповненням. Архівні джерела висвітлюють переважно події з першої половини до кінця 1920-х рр. та окремі періоди 1930–1940-х рр., а матеріали періодичної преси – передусім, другої половини 1920-х рр. Однак, аналіз джерел засвідчує, і з цим ми погоджуємось, що у своїй сукупності вони складають документарне забезпечення теми дослідження. Завершує розділ характеристика методології дослідження, яке по своєму змістовному наповненню мало біографічне спрямування, тому здійснювалося на основі методологічних принципів, загальних для історичної науки.

У другому розділі роботи *«Особливості та наукові пріоритети К.В. Дубняка»* реконструйовано життєвий шлях вченого, чинники, що вплинули на формування його наукового світогляду, громадянської позиції, лідерських якостей в просвітницькій та педагогічній роботі. Визначено, що педагогічний досвід К.В. Дубняка збагачувався саме у період українізації. Закцентовано, що науково-освітні переконання і проукраїнські ідеї К.В. Дубняк висловлював як лектор «Просвіти», автор публікацій місцевої національно орієнтованої преси та своїх видавничих проєктах.

Третій розділ «Внесок у становлення і розвиток вітчизняної науки» вибудований на основі аналізу наукових здобутків вченого у сфері краєзнавчо-географічних досліджень та галузевої бібліографії. Варто відзначити, що авторка виділяє чинники, які обумовили його вибір даних напрямів досліджень, вплив наукових шкіл на формування його як вченого. Визначено позицію К.В. Дубняка щодо місця краєзнавства у розвитку суспільства та державного будівництва. Обґрунтовано тезу, що науковець є одним із засновників краєзнавчого напрямку у методології української суспільної географії 1920-х рр., за яким відбувався природо-територіальний поділ території України. Окреслено найбільш результативний період творчої діяльності вченого (1922-1933 р.), що характеризується його організаційно-методичною і науковою діяльністю як теоретика «виробничого краєзнавства», дослідника природничої термінології й номенклатури, розробника принципів бібліографування галузевої літератури, учасника знакових галузевих і фахових зібрань.

Завершується дисертаційне дослідження розлогими висновками, які впливають зі змісту роботи, є логічними, слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційної роботи.

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можемо дійти висновку, **що зміст дисертації Омельченко Світлани В'ячеславівни в повній мірі розкриває тему роботи та питання плану дослідження, завдяки чому можна вважати її самостійною завершеною науковою кваліфікаційною працею, а сама наукова робота свідчить про високий рівень фахової підготовки дисертантки за досліджуваною проблематикою.**

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.

На наш погляд, результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною та практичною значущістю. Вони можуть бути використані для подальшого теоретичного й емпіричного дослідження проблем історії аграрної, географічної, біобібліографічної науки. Матеріали

дослідження можуть бути впроваджені в освітні програми для вивчення навчальних дисциплін «Історія науки й техніки», «Історія сільськогосподарської науки України», «Історичне краєзнавство», «Історія економічної географії», «Історія сільськогосподарської бібліографії та її критики», спецкурсів з регіональної історії. Результати можуть бути внесені до основного чи довідкового контенту навчальних посібників та підручників, а також при укладанні енциклопедій, довідників, словників, покажчиків тощо.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до поданої дисертаційної роботи:

1. Проаналізувавши життєвий і творчий шлях професора К.В. Дубняка дисертантка запропонувала періодизацію, як сама авторка визначила як періодизація «професійної діяльності» (С. 3), «науково-педагогічних студій» (С. 4), «творчої діяльності вченого» (С. 7), «науково-організаційної та педагогічної діяльності» (С. 200) поставивши в ній за основу географію життєвого шляху досліджуваного діяча, де до того ж етапи зміни його місця проживання хронологічно перериваються – наприклад, «харківський» період (1909–1914, 1924–1933, 1939–1945). Науково цінним, на нашу думку, при творенні періодизації інтелектуальної біографії вченого було б застосування проблемно-хронологічного принципу, що дозволило би виокремити пік дослідницької активності науковця, зміни його наукових пошуків в контексті зміни кон'юнктури на вимогу часу тощо.
2. У висновковій частині дослідження, де подано узагальнення щодо внеску вченого у становлення та розвиток вітчизняної бібліографії йдеться про його авторство та впровадження у книгозбірнях України десяткової (децимальної) системи індексації літератури (С. 204 – «розробив і запровадив у книгозбірнях децимальну систему

індексації літератури»). У самому підрозділі, присвяченому цьому ключовому питанню щодо розуміння поступу бібліографічної справи із цього питання виділено лише кілька рядків. На С. 176 зазначається, що «К.В. Дубняк був переконаний, що в нових умовах визнана децимальна міжнародна система не могла повною мірою задовольнити потреби бібліографії України». На С. 180 – вказується на критичну позицію вченого щодо цієї системи, хоча вже на С. 190, аналізуючи найвагомійший бібліографічний здобуток К.В. Дубняка – працю «Матеріали сільськогосподарської бібліографії України. Т.1. Вип.1», без спростування наводиться цитата, яка демонструє його активне використання цієї класифікаційної системи під час підготовки доробку. Було би доцільно більш детально дослідити теоретичну та практичну складову впровадження цієї кодифікації, зважаючи на той тривалий та нелегкий процес її утвердження у вітчизняній бібліографічній справі, при цьому обґрунтованіше визначити позицію К.В. Дубняка та його роль у цьому. Важливим вбачається також компаративне дослідження вітчизняних тенденцій щодо зазначеного питання та передових західноєвропейських та американських підходів того часу, використовуючи роботи міжнародних експертів.

3. Подібна невизначеність простежується у трактуванні поняття «виробниче краєзнавство». Авторкою констатовано, що К.В. Дубняк ввів у науковий обіг термін «виробниче краєзнавство», став одним з його ідеологів. Представлено його позицію щодо стратегії краєзнавчих досліджень із акцентуванням у бік вивчення продуктивних сил, географічних та економічних особливостей окремо взятого краю. Однак зважаючи на контроверсійність тлумачення та сприйняття цього напряму як тогочасним науковим товариством, так і сучасними експертами історії краєзнавчого руху

варто було би приділити більше уваги аналізу цього явища, враховуючи світовий досвід розуміння цих процесів.

Висловлені зауваження можуть бути враховані для оптимізації викладу проведеного дослідження, проте **вони не ставлять під сумнів отримані дисертанткою наукові результати та досягнення, мають дискусійний характер і є суто рекомендаційними.**

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота **Омельченко Світлани В'ячеславівни** на тему В'ячеславівни «Професор К.В. Дубняк (1890–1948) – учений та популяризатор науки й освіти в Україні» є комплексною, самостійною, завершеною науковою роботою, яка містить нові наукові результати, обгрунтовані на основі аналізу широкої джерельної бази.

Дисертантка володіє достатнім теоретичним та практичним знанням щодо предмету її дослідження, продемонструвала здатність до самостійного проведення наукової роботи на достатньому науково-теоретичному і методологічному рівні та вміння робити власні теоретичні висновки, які демонструють високий фаховий рівень, на якому виконана кваліфікаційна робота. Тексту дисертації Омельченко С.В. притаманні доступний стиль викладу матеріалу, його логічність та чіткість при формулюванні положень. Результати наукового дослідження повністю відповідають меті й поставленим завданням з обраної теми.

Актуальність обраної теми дисертації, постановка мети і завдань, обгрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та виклад авторського матеріалу свідчать про повноцінне виконання поставленого наукового завдання і відповідають вимогам, що висуваються до кваліфікаційних робіт на здобуття наукового ступеня «доктор філософії».

За змістовим наповненням, структурою, новизною, важливістю і глибиною наукових розробок дисертаційна робота Омельченко Світлани В'ячеславівни «Професор К. В. Дубняк (1890-1948) – учений та

